

21
150

A
SZÉCHENYI-
EMLÉKLAKOMA

FEBRUÁR 1^{ÉN} 1864.

A
PESTI NEMZETI CASINOBAN.

3.

KIADTA: GRÓF ZICHY MÁNÓ.

BÉCS, 1864.

NYELVTUDOMÁNYI
KÖZLEMÉNYEK
A M. E. NYELVTUDOMÁNYI
KÖZLEMÉNYEK

Dr. BALLAGI GÉZA.

Ha a kor rohanó eseményárja, mely tizenöt év előtt Európán feltarthatlanul hullámozott végig, nemzetünket azon fejletlen társadalmi állapotban találja, melyben a vezéresillag nélküli közszellem még az 1825-ki országgyűlés után is pangott: — kérdés, hol állunk ma? kérdés, vajjon e rohanó áradat, nem találva az azóta vett lendületben s ipar-, kereskedelmi, gazdasági, irodalmi, egyesületi és társadalmi viszonyainknak úgy szólván megteremtésében erős védgátakat — nem seprí-e el azt, mi ez idő szerint mindnyájunknak legdrágább: — nemzetiségünket?

E kérdést legtöbb öntudattal azok tehetik és teszik, kiket emlékezésük a harminczhat év előtti időkre vihet vissza. De e férfiak száma napról napra fogy, s az újabb nemzedék már nem, mint azok, tapasztalásból — hanem a kor írott pragmájából fogja érteni, tudni és érezni: ki volt gróf Széchenyi István?

A főrendüek közül, kik 1825. nov. 23-án első nyilvános fellépésének voltak tanúi, ma már csak heten — azon negyvenyolez férfiú közül, kiket 1827. jun. 10-én az általa tervezett nemzeti casino felállítása iránt tanácskozásba vont, szintén csak heten vannak életben. Ez

utóbbi a n. casino gondosan megőrizett jegyzőkönyveinek első lapja tanúsítja — s e jegyzőkönyvek becses adalék az akkori viszonyok és az azóta vett lendület illusztrációjához.

Széchenyi megalkotá a nemzeti casinót Pesten, példáját az ország követte, s az ország szivéből a frisen lüktető vér szétterjedt az erekbe: új élet, új eszmék, ébredés, mozgalom, társulati, egyesületi, vállalkozási szellem! . . . De hiszen nem ezélm itt az utóbbi három decennium történetének lapjait forgatni; feladatomb az ünnepély s az erre alkalmat adó emlékszerleg genesisére visz vissza.

A n. casino szervezete, házi rendje és alapszabályai, úgy mint azokat gróf Széchenyi István tervezte, ma is fennállanak. Az ő eszméje volt egy iv nyitása is, melyen az aláírók kötelezik magukat, hogy a n. casinónak végrendekezésükben emlékjelet hagyományoznak. Az iv élén Széchenyi neve áll — s hagyomány a diszes mivű, pár száz arany értékű billikom, melyhez végrendeletben azon óhaját kötötte, hogy ez a hon legnemesebb borával töltve, évenként üritessék emlékére.

Ezen a dicsőült özvegye és fiai által levél kíséretében átküldött szerleg a n. casino január 30-kán tartott közgyűlésén lón bemutatva. A szép alkatu és dolgozatu szerleg oldalain e feliratok állanak: „Nem halt meg az, ki honosinak emlékezetében él.“ — „Borura derü.“ — „Si Deus pro nobis, quis contra nos?“ — és Széchenyi 18 irodalmi művének ezimsora. Az egylet buzgó kegyelettel fogadta alapítója megemlékezésének e szép jelét s az átküldésért szintén levél útján kifejezendő köszönet mellett, határozatul hozta, hogy: „a dicsőült

végrendeletét teljesíteni s nagy szellemének irányadó tanácsait követni mindnyájunk honfiúi kötelessége lévén : erre intsen bennünket az évenként tartandó casinói ünnepély, melynek napja mindig a januári közgyűlés hetére fog kitűzteni. Az első emlék-lakoma napját február 1-ére határozta a közgyűlés, s midőn szónokul báró Wenckheim Bélát kérte fel, szerencsésebb választást alig tehetett.

Ő méltósága e valóban nehéz feladatot remekül oldotta meg. Alább egész terjedelmében közlött beszédét gyakran szakította meg helyeslő tetszés riadása; beszéde hatását még inkább fokozta a férfias, folyékony, szónoki szép előadás; lelkes szavai szívből jöttek s lélekhez szólva, szívbe hatottak. A társaság valóban nagy önfegyelmzés jelét adta, midőn a beszéd végén, s a lelkesültség tetőfokán siri esenddel állva ünnepelte nagy halottja emlékezetét. Emelte e valóban ünnepélyes jelenet hatását a phisharmonicának a beszéd utolsó szavaiba vegyült bús dallama; ezt, mint a dicsőültnek kedvencz régi magyar himnuszát, gróf Festetics Leo játszotta el — s mi köztünk és fölöttünk véltük lebegni árnyát a nagy férfunak, kinek arczképe a terem faláról tekintett reánk, ezen — mint báró Kemény Zsigmond híven jellemzi, — „romanticus arcz sötét alapokon, mely a nagy elszánások és mély tervek képét élesen visszatükrözi; arcz, mely mindig beírva van, s mindig olvastat magáról a ránézőkkel — —“

A n. casinónak ép oly izlés- és tapintatteljes, mint erélyes igazgatója gróf Szapáry Antal által rendezett diszlakoma, pontosság, esin és rend dolgában mesteri kezdet tanusított. Meglepő látványt nyújtott az egy

sorban nyiló három terem 150 teritékü fényes asztala, mely körül a haza színe, java, parlamenti, akadémiai, tudományi es irodalmi nevezetességei foglaltak helyet. Az értelmiség ily dús képviselőjét ritka alkalom egyesheti. — s im ezt is a dícsőültnek köszönjük, ki a n. casino naptárába ezen ünnepet végrendeletileg írta be.

A lakoma közepén az elnöklő báró Wenkheim Béla az emlékszerleget tokaji borral tölté meg, s miután viszont a résztvevők poharai e billikomból töltettek meg, a következő nagy hatású emlékbeszédet mondotta el:

* * *

Tartozó kegyelettel szólamllok meg és emelem e szerleget, melyet felejthetlen nagy hazánkfia, gróf Széchenyi István casinói egyesületünknek hagyományozott azon világos óhajlásával, hogy az évenként a magyar haza legnemesebb borával emlékére ürittessék ki.

Mindannyi tisztelőiből álló egyesületünk ebbeli óhajlását igaz szívbeli készséggel teljesítve, e mai, ugy az évenkint tiszteletére rendezendő közbeédek tartását közakarattal elhatározván, engem tisztelt meg ez uttal a kegyelet áldomásphara felköszöntésére, s emléke iránti hálatisztelestünk nyilvánítására.

Ha ez alkalommal feladatomban lenne a dícsőült nagy férfiu felett emlékbeszédet tartani, a haza és nemzet iránt szerzett érdemeit elősorolni, tevékenységét, melyet utolsó lehelletéig ahazának szentele, eesetelni: szerénységem e feladatot el nem vállalva, igyekeztem volna azt a szónoki tehetséggel legkitünőbbben megáldott egyik tisztelőjére átruházni; — de miután az 1860. évben a

Magyar Akademia által rendezett Széchenyi gyászün-
nepély alkalmával emlékét a szónoklat és költészet re-
meklései virágokkal hinték körül, melyek hervadhatla-
nok lesznek — mint gróf D. E. az Akademia elnöke monda,
— és önök nem szónokot, hanem igaz tisztelőt és hű ba-
rátot kerestek emléke megünneplésére, — teljesitem eme
reám nézve oly diszes tisztet, a midőn e serleget fel-
emelve, hazafiúi tisztelettel és kegyelettel hódolatunkat
nyilvánítom azon nagy férfiú emléke iránt, kit a gond-
viselés annyi ritka tulajdonokkal, dicső névvel, nagy
vagyonnal, lángésszel. és oly időszakban, a melyben nagy
tulajdonok nagy dolgok követésére sikerrel felhasznál-
tathattak, de oly mértékben áldott meg, hogy egy oly
rendkívüli exceptionalis állást foglalhatott el hazájában
és nemzete közepette, a melyet csak azon felsőbb ado-
mányoknak nemes czélokra való fordítása, és sikerteljes
a haza és nemzet iránti érdemek igazolhattak, a mint
gazolták is; — nem volt ennél fogva bosszantó, sőt tisz-
teletreméltó azon nemes ambíciója, azon határtalan vágya,
magát honfitársaitól megkülönböztetni, azokon felülemel-
kedni, mert nem alacsony hiuság, nem önző dicsvágy, és
nem sértve a társadalmat, vagy ócsárolva a szerény hiva-
tását maga körében tisztességesen teljesítő közönséget,
a hazaszeretetnek legmagasztosabb érzete sarkalta poli-
tikai pályája kezdetén, mint katonaviselt embert vitéz el-
szántsággal, azonnal elfoglalni azon állást, hogy hazája
boldogságát, felvirágzását, faja megmentését, nemzete
jövője biztosítását eszközölhesse.

Tanui valánk azon általános népszerűségnek, köz-
hízelomnak, dicsőségnek, mely őtet a sirig követte, és
bizonyoságot tehetünk, miként ezen ünnepeltség, mely őtet

környezé, nem vala bitorlása mások érdemeinek, nem önző elfoglalása a minden honpolgár számára tárva álló dicsőség közös kincstárának: hanem hála, tisztelet, hódolat nyilvánítása a nemzet részéről, azon borostyán, melyet a háladatos haza hű fiának homlokára tűzött.

Nem szándékom, sem feladatom — a mint emlitém — a dicsőült tevékenységét akár a köz- akár a magánéletben követni, küzdelmeit, győzelmeit friss emlékeztőkbe hozni, figyelmöket azon számos tanácsra, alkotásaira irányozni, melyeket csüggedést nem ismerő hazafiságra, gondviselészerű politikája teremtett; szólnak az emlékek és hirdetik halhatatlan dicsőségét, a merre csak fordulunk; szólnak azon nagy elvek, a nagyszerű igazságok, melyek a jelesbeknek tanulmányai, éltök fáradalmi valának, melyeket ők hasztalan hirdettek, de melyeket ő minden gyanúsítások és előítéletek daczára bátor hazafiui meggyőződéssel, erős hittel a szabadság és haladás geniusza szeleinek neki eresztvén, a haza termékeny földjébe szétszórt, a nemzet fogékony keblébe elvetett, és ekkép azokat hazája törvényeivé átvarázsolta. Tekintsünk csak az emlékkerlegre, azon egy pár szó, mely reá van vésve, egynehány metszés, mely rajta ragyog, mennyi befejezett, általa alkotott közczélú munkát és intézeteket jellemez és nevez meg.

Van azonban egy intézet, melyet ez uttal különösen kiemelni, és mint ennek teremtője iránt mindnyájunk nevében hálaismerésünket nyilvánítani kedves kötelességemnek ismerem, és ez egyesületünk: a Pesti Nemzeti Casino.

Széchenyi egyletünket a közélet pályája első éveiben tervezé. s tevé le ennek maradandó talpkövét 1827.

évben. — Voltak akkori időben többen, kik — a mint az ugyanakkor általa alakított lóverseny-egyletben csak frivolis időtöltést, angol utánzást, pénz- vagy díj-nyeréskedés czélját, vágyát vélték szemlélni, holott ha eme ügyet is bárki egy kis figyelemre méltatja, kénytelenítetik elismerni, miként a lótenyésztés, nemesítés, a nemzet közvagyonra egyik igen lényeges ágának felvirágzását hathatósan és jó sikerrel előmozdította: ugy egyletünkben is csak magán kényelmet, s a kávéháznál némi tisztességesebb összejövetei helyiség kellemeit hitték általa kitűzve, nem fogván föl, miként ezen egyesületek általa nem egyedül mint czélok, hanem mint magasabb czélokhöz vezető eszközök állítottak fel. az akkori időben annyira szétszórt erők egyesítésére, a hazánkban egyáltalában nem létező egyesületi szellemnek, nemzeti közléleknek ébresztésére, fejlesztésére, meggyökeresítésére; — miként egyletünk alakítása által a socialis politikának etiam extra muros vetette meg alapját; miként, ha figyelembe vesszük az általa kidolgozott alapszabályainkat, azoknak szellemét, szerintök mindenki soroztatás utján tagja lehet egyletünknek, már akkori időben kimondotta azon elvet, hogy nem egyedül a születés, czim, vagyon teszi a valódi nemest, és miként előrelátólag az által minden osztályoknak sors, életmód, kaszták különbség nélkül összeolvadását a társadalmi socialis téren eszközölte, hogy azok politikailag is — a mint meg is történt egy erősebb nemzeti közös érdeknél fogva, mely mindent egyesít, és nemzetek életöknek legfőbb biztosítóka, — öszveforrhasanak.

37 éve hogy fenáll casinói egyletünk ugy mint alapítva vala. dicső és nehéz idők közepette, meg nem

változtatva csak egy alapszabályát, szokásait, hivatását, társalgási modorát, nyitva minden becsületes embernek, elzárva a becstelentől, fentartván, ápolván a társadalmi szabadság mivelt szellemét, kölcsönös kötelelességeit. kötelékeit, emelvén fővárosunk kellemeit, alkalmat módot nyujtván sokaknak az élet többféle kellemeiben, élvezeteiben honossággal részesülhetni, melyeket tőlük mint egyes embertől a sors megtagadott volna, — például és mintául szolgálván azon számtalan a hazában alakult casino, kör, és olvasó egyleteknek, melyek mindannyian felfogván Széchenyi szellemét, tiszteletben tartván emlékéit, feladatul tűzték ki magoknak a nemzeti értelem lehető legnagyobb kifejtését, mint mindannyi polgári erényeknek, a hazaszeretnek, közléleknek kutfejét, jelszavul tűzvé ki magoknak Széchenyi abbéli mondatát, szerinte azon egyesületekből fakad leginkább a haza jobbléte, melynek czimje mindenkinek idő, pénz, és észbeli tehetsége szerint a közjóhoz forrón és állhatatosan járulni, a mit ő tettel annyira bebizonyított, dicső és utánzásra méltó példáját adván az áldozatkészségnek, közlelkületnek, közléleknek; ő tanita meg bennünket, hogy számos kis tehetség koncentrációja óriási erő, és ez által ő nevelé, ő önté belénk azon önbizalmat, miként csak rajtunk áll és tőlünk függ, közérdekleben alapuló egység és egyesítés által saját érzelmeink és tehetségeink által — az ő szavaival élve — Hunniát magasra emelni.

Ha egyebet nem is tett volna, az által, hogy az egyesületi szellemnek ezen legszelidebb, de egyuttal legnagyobb és leghatalmasabb emberek közti hatalomnak Ő vala ébresztője, és ez által mindannyi hazánkban

létező, maradandó, mind anyagi mind szellemi tekintélyt, áldást árasztó intézeteknek, egyleteknek — a m. tudós társaságtól kezdve, egész az agarász-egyletekig — ő vala teremtője, alkotója; bizonyára eleget tett, hogy a nemzet örök hálával emléke iránt viseltessék, annál inkább mi, visszatérve casinói egyletünkre, kiknek annyi évek folytán alkalmunk vala annak sokféle kellemeit élvezhetni, már fiatal korunkban véle és hazánk jelesbjeivel érintkezésbe jönni, tanulmányos és annyira mulattató társalgásában részt vehetni, tiszteletünket irányában tanusíthatni, és most mint öregeknek a fiatal nemzedékkel, melynek úgy mint nekünk, annak idejében szüksége van az eligazodásra, utbaigazításra, bátorításra, szemlélhetni annak hajlamát, irányát figyelemmel kísérelhetni, azokon gyönyörködni, kikben a közügyek és haza iránti áldozatkészséget, nemes hivatás szikráját sejtjük, kiknek dicső törekvéseit már jelenleg is a tiszta öntudat sugára melegíti, miglen majd a dicsőség szent tüze jutalmazandja, — lehetünk-e elég kegyelettel alapítónk iránt, kinek emléke szünet nélkül nagy köteleességek teljesítésére ösztönöz és hív fel bennünket, mert nem elég jó hírünknek, nevünknek, hogy véle és utána éltünk, hivatásunk úgy élni le pályánkat tehetségünk szerint, mint ő élte le, akként szolgálni, oly készséggel áldozni a hazának, mint annak legernyedetlenebb napszámosa tevét ezt fáradságtalan munkásságával.

Ösztönül és buzdításul szolgáljon nagy halottunk emléke az ifju sarjadéknak, mely bennünket nem sokára helyettesíteni fog, s melynek friss, új rugékony erejére, tevékenységére az annyira meglátogatott hazának oly szüksége van és mindinkább leend: ne hagyja el magát

e nehéz időkben, ne kárhoztassa magát a fiatalsággal meg nem férhető életunt, közönbös, önző tétlenségre, ne mentse fel magát a közügyek iránti személyes felelősségtől, ne engedjen magának pihenést küzdés nélkül, nyugalmat, melyet még ki nem érdemlett, ne riadjon vissza sikamlós pályától s oly veszélytől, melyet meg nem kísértett, ne hagyja szeplőtlen ifju lelkületét a mostani század önző materialismus, empirismus mirigyje által beszennyeztetni, mely az anyagi érdekek hajhászása és az arany borju imádása által megfosztani szeretné az ifju nemzedéket a nemesebb érzelnek malasztjától, a becsület szó szentsége, feláldozás, a lelkiismeret, az igaz hit cultusától, magasztos hódolatától: hanem emelje fel lelkületét a nagy és dicső felé, érzelmeit egész a gyengéd büszkeségig, nemes ambícióig, bocsássu szabadon az ifjuság fellengős lelkesedései nemes szenvedélyeit, melyek ha áldozatokat is fogamzanak és szülnek, de egyttal nagy dolgokat teremtenek és visznek véghez: szóval felfelé sziveinkkel a magasba, hol a halhatatlanság kezdődik, az éghez, hogy megmentjük a földet, melyet taposunk, de mely ápol és majdan eltakar, mely édes anya hazánk. ápolván, élesztvén az iránta minden jól készült szivben létező hűség, áldozatkészség szent tüzét, mert csak ekként róhatjuk le hálánkat, tartozásunkat a dicső hazafi iránt. csak így tanusíthatjuk hódolatunkat a nagy halott dicső multja felett.

A mi engem illet, már fiatalkoromban valék oly szerencsés kegyes pártfogásában részesülni, későbbben barátságát megnyerni; környezetében mindinkább megtanultam hazafiúi erényeit, közügyeknek szentelt buzgó tevékenységét, küzdelmeit becsülni, szerencsémnek tart-

ván, mint utolsó napszámos, homokot hordhatni azon alkotásainál, melyeket az ő geniusza tervezett, és practicus eszével megfontolva minden lépteket, mint az ügyes hajós az ég boltozatát, csak az eredményt keresve, ildomosan egész a féltékenységig, véghez is vitt, és ha mindenkor, minden időkbén fel nem fogtam szellemét az annyira bonyolódott viszonyaink között, olykor szóval ki nem fejezhető, csak sejthető czéljait, utógondolatjait: úgy azt hiszem, hogy tiszteletem csak legnagyobb jelét az által tanusítom, ha most érettebb koromban összefoglalva egész élete működéseit, politikáját, több rendbeli tévedéscimet elismerve, azokat ünnepélyesen bevallom, ismételvén koszorus költőnknek szavait:

El kelle bukunkk, — haj, minő tanulmány!
 Meg kelle törnöd — oh mily áldozat,
 Hogy romjaidra s romjainkra hullván,
 Adjunk Igaz! te néked igazat.

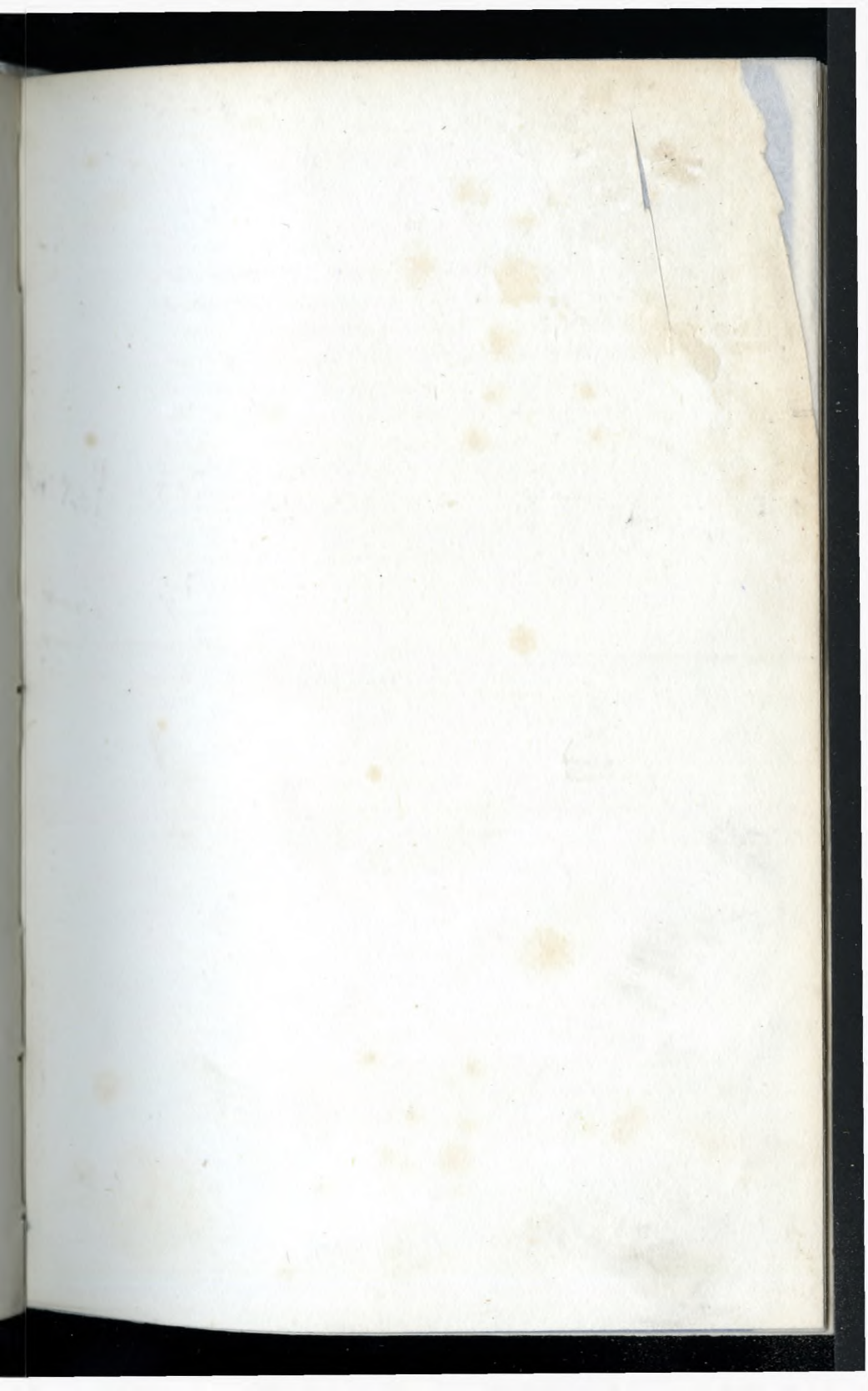
Reménynyé váljon és tanulmányul szolgáljon emlékezete hazánk e nagy és hű fiának, ki nemzetünk dicső és böles tanácsadója, reformátora, de egyuttal moderatora vala, a haladásnak ép oly mértékben egész a vakmerőségig bátor szívü hőse, a mily mértékben mérsékelt és ildomos tudott lenni szükség esetében, mindannyiszor politikai bátorsággal, nyílt sisakkal, népszerűsége tetőpontján, mely élete büszkesége vala, annak kockáztatásával, feláldozásával, míg lelke és szive össze nem tört, szembe szállván, elébe állván a tulbuzgó hazafiság dagályának, rohanó árjának, ha azt hazája és alkotmánya védgútjaira veszélyeseknek sejtette, hitte.

Áldott legyen emléke! az ő szelleme, a gondviselés védangyala lebegjen művein és engedje, hogy a mint

vészsejtő jóslatai teljesedésbe mentek, úgy hazánk jobb jövője és fenmaradása feletti jóslata teljesüljön. Akarja azt így a Mindenható. Nekünk pedig adjon erőt, kitaratást, türelmet, önmegtágadást, szellemi bátorságot, lelkiismeretes ildomosságot, szükség esetén vitéz elszántságot, hogy az általa megkezdett ösvényen és kijelölt eszközökkel nemzetünk fenmaradását s anyahazánk annyira veszélyeztetett önállását becsülettel megmenthessük.

Es most, midőn e fohászainkat az éghez felemelnők, elfogódtan a ravatala körül támadt érzelmektől, mintha azt hinnők, sejtenők, hogy szelleme még jelen van s hallgatja a szavakat, melyek róla szólanak és kedvesen fogadja kegyeletünk adóját, emléke dicsőítését, ünnepélyes consecrátióját: — felhivlak titeket, kedves barátim, hogy felemelkedve helyeitekről, felemelve ez emlékszerlegről megtelt poharaitokat, azokat századunk első magyarja, a haza hű, dicső fia s legernyedetlenebb nap-számosa — **gróf Széchenyi István** nagy halottunk emlékére hazafiui lelkesedéssel és baráti kegyelettel, de síri esendben, velem együtt ürítsétek ki!

Dr BALLAGI GÉZA.

Nyomatta Sommer Lipót Beesben

